

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В ПОЛЬЩІ

Автором визначено, що дослідження динаміки та проведення аналізу факторів розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі визначають ефективність діяльності системи управління. Аналіз стану розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі здійснювався у три етапи за показниками визначеними у моделі суб'єктами освіти. На першому етапі оцінювався стан розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту загалом по Польщі за даними статистичної звітності. Другий етап було присвячено дослідженню стану усіх видів забезпечення та визначення індексів основних показників розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту за 1995-2015 рр. На третьому етапі було проведено факторний аналіз та розглянуто основні аспекти прогнозування динаміки показників розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі.

Ключові слова: аналіз факторів, динаміка, розвиток, освіта, фізична культура.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Освіта в сфері фізичної культури і спорту визначена однією із пріоритетних напрямів і найважливіших складових загальної освіти людини, яка забезпечує створення передумов до перманентного удосконалення рівня фізичної підготовки впродовж усього життя, високого рівня здоров'я, соціальної активності, творчого довголіття, трудового потенціалу особистості. Успіх розвитку вітчизняної системи фізичної культури і спорту залежить від впровадження ефективних реформ, розробки методів, засобів та технологій управління. Вивчення досвіду роботи з управління освітою в сфері фізичної культури і спорту Польщі дозволить вибрати вірний шлях розвитку, зменшити вірогідність помилок в процесі розбудови, наблизитись до загальноєвропейських стандартів навчання.

В контексті нашого дослідження вирішення висунутих завдань не можливе без глибокого аналізу факторів та динаміки розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі.

Аналіз досліджень і публікацій. Польський досвід розвитку освіти вивчали Ф. Андрушкевич, А. Василюк, Я. Гречка, Л. Гриневич, І. Даценко, О. Карпенко, В. Павленко, Т. Марешь, Ю. Соколович-Алтуніна та ін. Проблеми навчання молоді фізичній культурі і спорту в закладах освіти Польщі розглядали в своїх роботах С. Вавренюк, Н. Долгова, В. Пасічник, Л. Сергієнко, В. Лишевська, А. Мандюк, Б. Мицман та ін. Водночас, аналіз факторів та динаміка розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі недостатньо висвітленні в сучасних науково-педагогічних дослідженнях.

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення аналізу факторів та вивчення динаміки розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі.

Виклад основного матеріалу. Одним із перспективних напрямів удосконалення якості процесу управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту виступає методологічно-теоретичний базис прийняття управлінських рішень, який має характеризуватись повнотою розробленості принципів умов, змісту, методологічного інструментарію управлінських впливів, які в свою чергу мають враховувати та відображати поточний та кінцевий (бажаний) стан суб'єкту управління [2; 4; 5; 9]. Як зазначають науковці М. П'янтковська та Е. Зисько [8], стан розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі доцільно здійснювати за низкою показників згрупованих за індикаторами, що характеризують часову динаміку розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту та індикаторами результативності власної діяльності керованих підсистем.

Невід'ємною складовою предметного аналітичного узагальнення тенденцій розвитку об'єкта управління виступають показники його власної діяльності, в яких відображається його соціальна значущість у формі кінцевого продукту, що є метою і результатом його функціонування в суспільстві. Ми вважаємо, що ефективність діяльності системи управління, управлінських процесів найбільшою мірою знаходять свій прояв саме через показники стану розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі, що висуває необхідність дослідження їх часової динаміки, структури, системних взаємозв'язків із подальшим виявленням загальних закономірностей розвитку досліджуваної системи.

В нашому дослідженні, із урахуванням вимог науково-методичної літератури [1; 2; 3], з метою встановлення рівня розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі, його оцінки, визначено декілька груп індикаторів до яких увійшли – показники фінансового, кадрового забезпечення, показники

розвитку матеріально-технічної бази, якісні показники розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту. Аналіз стану розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі здійснювався у три етапи за агрегованими показниками визначеними у моделі суб'єктами освіти в сфері фізичної культури і спорту та напрямками їх діяльності. На першому етапі оцінювався стан розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту загалом по Польщі за даними статистичної звітності. Другий етап було присвячено дослідженню стану усіх видів забезпечення та визначення агрегованих індексів основних показників розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту за 1995-2015 рр. На третьому етапі було проведено факторний аналіз та розглянуто основні аспекти прогнозування динаміки показників розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі.

Джерельною базою виступили статистичні дані розвитку сфери освіти, вищої освіти, фізичної культури та спорту Польщі за 1995-2015 роки, статистичні звіти Головного Уряду Статистичного Польщі "Фізична культура в Польщі" за 2011-2014 роки. Зважаючи на доступність, достовірність та рівень деталізації нами для оцінки рівня розвитку освіти в сфері фізичної культури та спорту Польщі були обрано індикатори, які відображаються у державній статистичній звітності в галузі освіти, вищої освіти та фізичної культури і спорту, а саме: показники кадрового забезпечення – кількість працівників в сфері освіти фізичної культури і спорту (у відповідності до підсистем в тому числі: викладачів, тренерів, інструкторів); показники матеріально-технічного забезпечення – кількість спортивних споруд за функціональним призначенням (в тому числі: при школах та поза школами), спортивних дитячо-юнацьких шкіл, спортивних клубів з власною спортивною базою; показники фінансового забезпечення – фінансування фізичної культури і спорту в тому числі освітніх програм галузі; показники спортивної, фізкультурно-масової, реабілітаційної, освітньої роботи, вищих спортивних досягнень – кількість тих хто займається у спортивних секціях та гуртках усіма видами спорту; кількість видів спорту, що культивуються в Польщі, кількість учнів, студентів охоплених фізкультурно-просвітницькою роботою і які відвідують заняття з фізичного виховання в загально освітніх школах та вищих навчальних закладах. Оцінка стану розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі здійснювалась за методом комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку який є складовою частиною методу комплексних статистичних коефіцієнтів [3].

Проведений аналіз демографічних та загальних показників розвитку освіти та фізичної культури і спорту Польщі за 1995-2015 роки (табл. 1) свідчить, що впродовж 1995-2005 років населення Польщі зменшилось на 0,7 відсотка, а в період з 2010 року до 2015 року збільшилось на 0,8 відсотка. Негативною динамікою характеризувався показник кількості загальноосвітніх навчальних закладів Польщі. Так, в період з 1995-2005 років та 2006-2010 років загальна кількість шкіл зменшилась на 5,7 відсотка, а в період 2011-2015 років ще на 7,6 відсотка. В досліджуваній період спостерігається неухильне зменшення кількості учнів ЗОШ та ДНЗ, з 1995-2005 до 2010 року кількість учнів скоротилась на 20,9 відсотка, а до 2015 року ще на 12,9 відсотка. Відповідно до такої динаміки скорочення кількості шкіл та учнів простежується і зменшення загальної кількості вчителів середніх навчальних закладів з 2005 до 2010 року на 12,2 відсотка, і з 2010 року до 2015 на 6,5 відсотка. Дещо іншою динамікою характеризуються показники розвитку вищої освіти Польщі. Впродовж досліджуваного періоду кількість студентів вищих навчальних закладів збільшилась починаючи з 1995 року до 2010 року на 24,4 відсотка, а за останні п'ять років (з 2010 року до 2015 року) скоротилась на 17,2 відсотка. Також, неухильно впродовж 20 років (з 1995 до 2010 р.) збільшувалась кількість вищих навчальних закладів Польщі, в даний період приріст цього показника становив 32,5 відсотка, і лише в останній п'ятилітній період (з 2010 до 2015 р.) спостерігається не значне зменшення кількості ВНЗ Польщі – на 0,9 відсотка. Водночас слід відзначити, що студентів денної форми навчання більшало впродовж усього досліджуваного періоду, а саме: з 1995 до 2010 року на 21,2 відсотки, і з 2010 до 2015 року на 1,2 відсотки. Така динаміка цього показника зумовлена реалізацією програми "Еразмус+" та високим показником наявності студентів з інших країн, переважно бувшого СРСР. Беззаперечно високими темпами приросту характеризувались показники розвитку фізичної культури і спорту Польщі. Так, в період з 1995 і до 2015 року кількість секцій за видами спорту збільшилась на 73,5 відсотка, власне більше ніж у два рази за абсолютними середніми значеннями (з 7489 до 18922), а кількість тих, хто займається фізичною культурою і спортом збільшилась за досліджуваній період на 62,6 відсотка, також більше ніж у два рази за абсолютними середніми показниками (табл. 1).

Інформативно значущою для характеристики рівня розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі є динаміка показників студентських, учнівських спортивних та фізкультурно-оздоровчих клубів Польщі (табл. 2). Так, в період з 2006 до 2010 років загальна кількість спортивних клубів Польщі збільшилась на 2,2 відсотки, і водночас показники загальної кількості членів спортивних клубів зменшилась на 10,6 відсотка, тих хто займається у спортивних секціях зменшилась на 5,1 відсотка, секцій за видами спорту, що діють при клубах стало менше на 9,5 відсотка. На загальному фоні збільшення показників кадрового забезпечення, а саме: кількість тренерів за цей проміжок часу збільшилась на 17 відсотків, інструкторів – на 7,9 відсотка, суддів за видами спорту – на 21,6 відсотка, показники спортивно-масової роботи мають негативну динаміку, що може пояснюватись недоліками в управлінській, організаційній, інформаційно-пропагандистській роботі системи управління галуззю.

Таблиця 1

Динаміка демографічних та загальних показників розвитку середньої, вищої освіти та фізичної культури і спорту Польщі за 1995-2015 роки

Роки	Показник									
	К-ть населення, тис	Студенти денна форма, тис	К-ть шкіл	К-ть ВНЗ	Вчителів шкіл, тис	Викладачі в ВНЗ, тис	Учнів ЗОШ, ДНЗ, тис	Студентів ВНЗ, тис	Секцій за видами спорту	Тих хто займається
	Середні значення за період та зміни (%) (Розраховувався показник середньої гармонійної)									
1995-2005	38421,0	742,0	35189,2	305,5	472,0	82,9	7457,4	1459,7	7489,9	367828,8
2006-2010	38140,2	941,3	33291,9	452,9	420,5	100,4	6165,8	1931,9	10750,8	503796,8
Зміни, %	-0,7	21,2	-5,7	32,5	-12,2	17,5	-20,9	24,4	30,3	27,0
2011-2015	38441,2	952,7	30930,1	448,7	395,0	100,3	5460,9	1649,1	18922,8	782699,3
Зміни, %	0,8	1,2	-7,6	-0,9	-6,5	-0,1	-12,9	-17,2	43,2	35,6

Таблиця 2

Динаміка показників розвитку спортивних клубів Польщі за 2006-2014 роки

Роки/ Зміни	Показник									
	Клубів	Членів клубів, тис	Хто займається, тис	Чоловіків, тис	Жінок, тис	До 18 років, тис	Секцій за видами спорту	Тренерів	Інструкторів	Суддів
2006	12983	1002	908	670	238	676	28656	10556	21373	40906
2010	13278	895	861	643	218	615	25923	12352	23063	49772
Зміни, %	2,27	-10,68	-5,18	-4,03	-8,40	-9,02	-9,54	17,01	7,91	21,67
2012	14307	922	907	684	222	641	25704	14527	24393	44112
Зміни, %	7,75	3,02	5,34	6,38	1,83	4,23	-0,84	17,61	5,77	-11,37
2014	14009	941	919	690	229	644	24707	15739	24046	46124
Зміни, %	-2,08	2,06	1,32	0,88	3,15	0,47	-3,88	8,34	-1,42	4,56

Станом на 2012 рік кількість спортивних клубів, у порівнянні з 2010 роком збільшилась ще на 7,7 відсотка, і дещо покращились показники кількості членів спортивних клубів (зросла на 3 відсотка), кількість тих хто займається усіма видами спорту (зросла на 5,3 відсотка, хоча і не досягнула значень 2006 року), продовжувала зростати кількість тренерсько-інструкторського корпусу (на 17,6 та 5,7 відсотків відповідно). В 2014 році в Польщі діяло 14009 спортивних клубів, і в порівнянні з 2012 роком їх кількість незначно зменшилась на 2,1 відсотка. Станом на 2014 рік спортивні клуби налічували близько 941 тисячі членів, а займались в спортивних секціях 919 тисяч осіб. Серед осіб, що займались усіма видами спорту переважно більшість становили чоловіки, а жінок налічувалось 24,9 відсотки від загальної кількості. Понад 70 відсотків від загальної кількості тих хто займається спортом становила молодь до 18 років, серед яких дівчат налічувалось 28,8 відсотка. В структурі спортивних клубів переважали клуби що відносились до "Учнівського спортивного союзу" – 42,3 відсотки, і що п'ятий спортивний клуб (18,2 відсотки) належав до "Народного спортивного союзу". Решта спортивних клубів, що відносяться до "Академічного спортивного союзу", "Шкільного спортивного союзу", "Спортивних клубів при релігійних організаціях" налічували по 0,6% від загальної кількості спортивних клубів Польщі і в яких займались відповідно від загальної кількості спортсменів 2,5, 0,8 та 0,5 відсотки.

Важливим з точки зору інформативності виступає показник масовості та популярності відповідних видів спорту, адже спортивна діяльність є невід'ємною складовою змісту освіти в сфері фізичної культури і спорту.

Станом на 2014 рік, як і в попередніх десятиріччях, в Польщі найпоширенішими видами спорту були командні види [6], серед яких найпопулярнішим був футбол, яким займались 38,6 відсотка усіх спортсменів. На другому місці по популярності був волейбол, ним займались 8,8 відсотка дітей і молоді, а третє місце належало за показником масовості баскетболу (4,5%). Також доволі масовими є такі види спорту як легка атлетика (4,4%) та плавання (4,0%). Шосте місце в рейтингу масовості належало гандболу, ним займались близько 3,8 відсотка молоді. Аналіз динаміки показників масовості найбільш поширених видів спорту Польщі свідчить, що починаючи з 2004 року постійно збільшується кількість

тих, хто займається плаванням. Баскетбол та легка атлетика досягнули піку своєї популярності у 2006 році, після цього року показники кількості тих хто займається цими видами спорту постійно зменшуються. Також до 2008 року спостерігалось збільшення кількості осіб, що займались гандболом та баскетболом, і починаючи з 2009 року кількість спортсменів даних видів спорту перманентно зменшуються. Упродовж всього досліджуваного періоду найбільш популярним видом спорту Польщі залишається футбол. З метою визначення популярності видів спорту в Польщі не тільки за показником масовості, але й за показниками кадрового забезпечення та діючих секцій нами була проведена рейтингова оцінка за даними статистичної звітності станом на 2015 рік [7] (табл. 3). Рейтингова оцінка рівня розвитку видів спорту Польщі здійснювалась за показниками: кількості тих хто займається, кількості діючих секцій, кількості тренерів та інструкторів. Найбільш популярним з точки зору масовості, якості кадрового забезпечення та кількості діючих секцій в Польщі є футбол, на другому місці є волейбол і відповідно за рейтингом: легка атлетика, баскетбол та настільний теніс. Найгірші показники і відповідно найнижчі рейтинги мають такі види: водний туризм і слалом, велоспорт-трек, конькобіжний спорт, сучасне п'ятиборство та біатлон тощо.

Таблиця 3

**Показники масовості та кадрового забезпечення за видами спорту Польщі
станом на 2015 рік**

Вид спорту	Секцій	Тих хто займається			Кадри	
		Загалом	Жінок	Юніорів	Тренерів	Інструкторів
Акробатика	74	3801	2821	3636	110	79
Бадмінтон	274	6677	2948	4995	80	293
Біатлон	50	1155	507	1073	51	37
Бокс	180	5490	822	3494	107	233
Бридж спортивний	110	3426	750	1003	42	76
Художня гімнастика	55	2618	2587	2577	56	65
Спортивна гімнастика	68	2369	1483	2131	88	69
Хокей	62	3477	424	2307	70	105
Хокей на траві	46	1966	607	1596	42	54
Кінний спорт	388	6014	4290	2880	131	684
Дзюдо	259	18155	4864	16587	289	353
Водний туризм	19	484	134	301	9	37
Гребля байдарки та каное	90	2939	1028	2333	96	118
Карате	345	22125	6186	16485	159	790
Карате традиційне	201	13914	4139	11277	75	395
Велоспорт шосе	157	3259	772	2130	70	165
Велоспорт трек	28	617	211	501	21	33
Баскетбол	1295	44275	17495	37371	961	1032
Легка атлетика	1370	42817	19993	35953	1022	1126
Стрільба з лука	103	2765	1118	2024	67	115
Фігурне катання	23	1365	1025	1227	24	93
Конькобіжний спорт	31	1359	731	1238	43	41
Гірськолижний спорт	113	3701	1623	2677	65	263
Лижний спорт	180	5155	2255	3866	96	199
Сучасне п'ятиборство	38	1736	316	1453	41	36
Футбол	7272	378600	19765	262684	6941	7099
Гандбол	1006	37023	15941	33003	738	855
Волейбол	2909	86687	45325	72188	1354	2448
Плавання	617	39586	18141	36594	779	889
Важка атлетика	89	1905	411	1172	62	76
Регбі	62	2963	286	1627	53	126
Авіаційний спорт	218	6651	576	1262	21	608
Автоспорт	158	3882	259	656	60	163
Спортивна стрільба	307	16975	2305	3323	182	634
Шахи	446	15249	3998	10909	116	504
Фехтування	79	3386	1555	2979	137	76
Тхеквондо ІТФ	87	6116	1839	5002	56	147
Теніс	324	14276	5202	9329	183	435
Настільний теніс	1443	30842	9876	23131	256	1076
Гребля класична	63	2549	843	1826	77	79
Греко-римська боротьба	89	3243	434	2890	95	100
Вільна боротьба	118	4105	1209	3480	100	155
Вітрильний спорт	246	8097	2383	4525	144	549

Висновки. Таким чином, проведений аналіз стану розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі в цілому та за окремими підсистемами, дозволяє зробити висновок, що в досягненні позитивної динаміки розвитку освіти вагомий внесок роблять не тільки загальноосвітні навчальні заклади та ВНЗ, а й учнівські та студентські спортивні клуби, які здійснюють освітню, спортивну, оздоровчу, рекреаційно-відновлювальну та агітаційну діяльність з метою залучення підростаючого покоління до систематичних занять різноманітними видами рухової активності та охоплюють свою діяльністю значну частину молоді.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають в дослідженні нормативно-правових основ державного стандарту навчання в сфері фізичної культури і спорту Польщі.

Використані джерела

1. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей / А. Бююль, Ц. Петер.: пер. с нем. – СПб.: ООО "ДиаСофтЮП", 2005 – 608 с.
2. Гасюк І.Л. Державне управління фізичною культурою та спортом: стан та перспективи розвитку: Монографія. – Хмельницький: ПП Балюк І.Б., 2011. – 432 с.
3. Кулинич Р.О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку: [навч. посіб.] / Р.О. Кулинич. – К.: Знання, 2007. – 311 с.
4. Селуянов В. Н. Основы научно-методической деятельности в физической культуре : учеб. пособие / Селуянов В. Н., Шестаков М. П., Космина И. П. – М.: СпортАкадемПресс, 2001. – 184 с.
5. Goriszowski W. Współczesne koncepcje zarządzania i funkcji kierowniczych w oświacie / W. Goriszowski ; Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie ; Podyplomowe Studium Zarządzania Oświaty. – Warszawa : Wydaw. WSP TWP, 2000. – 154 s.
6. Maiu Rocznik Statystyczny Polski: Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2014. – 727 s.
7. Maiu Rocznik Statystyczny Polski: Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2015. – 539 s.
8. Pińkowska M., Їуько J. Актуальність фізична Polaków w kontekście badań europejskich / Monika Pińkowska, Jolana Їуько // W: J. Nowociec (red.) Актуальність фізична dzieci, młodzieży i dorosłych na przełomie XX i XXI wieku. Warszawa, 2010. – S. 117–130.
9. Religa J. (red.), Przewodnik Metodologiczny dla Mentoryw i Tutorów, ITE-PIB, Radom, 2011. – 387 s.

Mozolev O.

ANALYSIS OF THE FACTORS AND EDUCATION DEVELOPMENT DYNAMICS OF IN THE FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN POLAND

The author determined that the study of the dynamics of analysis of the factors and development of education in the field of physical culture and sports in Poland determine the effectiveness of the control system activity. The analysis of the education development in the field of physical culture and sports in Poland is carried out in three stages according to the indicators defined in the model by the subjects of education. According to statistical reporting the state of education in the field of physical culture and sport in the whole Poland has been evaluated at the first stage. The second stage was devoted to the study of state of all types of supply and defining of key indicators indices of education development in the field of physical culture and sport within 1995-2015. The factor analysis has been conducted and basic aspects of the dynamics forecasting the indicators education development in the field of physical culture and sports in Poland have been suggested at the third stage.

To assess the level of education in the field of physical culture and sport in Poland author has chosen indicators, which appear in state statistical reporting in the sphere of education, higher education and physical culture and sports, namely the indicators of personnel, logistical and financial support. Assessment of the education development state in the field of physical culture and sports in Poland is carried out according to the method of comprehensive evaluation of the socioeconomic development results that is a constituent part of the method of complex statistical coefficients.

The author made an analysis of indicators of the popularity of different sports and the number of people involved in them, considered the dynamics of the sports clubs of all types and the number of sports circles, the analysis of demographic and general indicators of education in the field of physical culture and sports in Poland for the last twenty years.

Key words: analysis factors, dynamics, development, education, physical education.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2016